

ISSN: 3060-4613

MAKTABGACHA
VA MAKTAB
TA'LIMI VAZIRLIGI

No7
2025

- 13.00.00 Pedagogika fanlari
- 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
- 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
- 13.00.03 Maxsus pedagogika
- 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
- 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
- 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
- 13.00.07 Ta'limda menejment
- 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
- 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
- 07.00.00 Tarix fanlari
- 19.00.00 Psixologiya fanlari
- 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
- 02.00.00 Kimyo fanlari
- 03.00.00 Biologiya fanlari
- 09.00.00 Falsafa fanlari
- 10.00.00 Filologiya fanlari
- 11.00.00 Geografiya fanlari

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogika, psixologiya fanlariga ixtisoslashgan ilmiy jurnal

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

*Elektron nashr. 480 sahifa,
1-iyul, 2025-yil.*

BOSH MUHARRIR:

Umarova H. O'. – O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Karimova E'zoza Gapirjanovna – Nizomiy nomidagi O'zbekiston milliy pedagogika universiteti rektori

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Pedagogika fanlari doktori, professor

TAHRIRIYAT KENGASHI A'ZOLARI

Ibragimov X.I. – pedagogika fanlari doktori, akademik

Shoumarov G.B. – psixologiya fanlari doktori, akademik

Qirg'izboyev A.K. – Tarix fanlari doktori, professor

Jamoldinova O.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Sharipov Sh.S. – pedagogika fanlari doktori, professor

Shermuhammadov B.Sh. – pedagogika fanlari doktori, professor

Ma'murov B.B. – pedagogika fanlari doktori, professor

Madraximova F.R. – pedagogika fanlari doktori, professor

Kalonov M.B. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Nabiyev D.X. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Qo'ldoshev Q. M. – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Ikramxanova F.I. – filologiya fanlari doktori, professor

Ismagilova F.S. – psixologiya fanlari doktori, professor (Rossiya)

Stoyuxina N.Yu. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Rossiya)

Magauova A.S. – pedagogika fanlari doktori, professor (Qozog'iston)

Rejep O'zyurek – psixologiya fanlari doktori, professor (Turkiya)

Wookyu Cha – Koreya milliy ta'lim universiteti rektori (Koreya)

Polonnikov A.A. – psixologiya fanlari nomzodi, dotsent (Belarus)

Mizayeva F. O. – Pedagogika fanlari doktori, dotsent

Baybayeva M.X. – pedagogika fanlari doktori, professor

Muxsiyeva A.T. – pedagogika fanlari doktori, professor

Aliyev B. – falsafa fanlari doktori, professor

G'afurov D. O. – falsafa fanlari doktori (Phd)

Shomurodov R.T. – iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Mirzayeva F.O. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Jalilova S.X. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Bafayev M.M. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Usmonova D.I. – Samarqand iqtisodiyot va servis instituti dotsenti

Saifnazarov I. – falsafa fanlari doktori, professor

Nematov Sh.E. – pedagogika fanlari nomzodi (PhD)

Tillashayxova X.A. – psixologiya fanlari nomzodi (PhD), dotsent

Yuldasheva F.I. – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Doniyorov S. M. – “Yangi O'zbekiston” va “Pravda Vostoka” gazetalar tahririyati DM bosh muharriri, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan jurnalist, filologiya fanlari nomzodi (PhD)

Yuldasheva D.B. – filologiya fanlari bo'yicha falsafa (PhD) doktori, dotsent

Tangriyev A. T. – Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti kafedra professori

Ashurov R. R. – psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Panjiyev M. A. – Qashqadaryo viloyati Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi boshlig'ining birinchi o'rinbosari

Xudayberganov N. A. – Xorazm Ma'mun akademiyasi Tabiiy fanlar bo'limining katta ilmiy xodimi, biologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Muassis: “Tadbirkor va ishbilarmon” MChJ

Hamkorlarimiz: O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi, O'zbekiston milliy pedagogika universiteti

EDITOR-IN-CHIEF:

Umarova H. O'. – Minister of Perschool and School Education of the Republic of Uzbekistan

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Ibragimova Gulsanam Ne'matovna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Karimova E'zoza Gapirzhanovna – Rector of the Nizami National Pedagogical University of Uzbekistan

EDITORIAL BOARD MEMBERS:

Ibragimov X.I. – Doctor of Pedagogical Sciences, Academician

Shoumarov G'. B. – Doctor of Psychological Sciences, Academician

Qirg'izboyev A. K. – Doctor of Historical Sciences, Professor

Jamoldinova O.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Sharipov Sh.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Shermuhhammadov B.Sh. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Ma'murov B.B. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Madraximova F.R. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Kalonov M.B. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Nabiyev D.X. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Koldoshev K. M. – Doctor of Economic Sciences, Professor

Ikramxanova F.I. – Doctor of Philological Sciences, Professor

Ismagilova F.S. – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Russia)

Stoyuxina N.Yu. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Russia)

Magauova A.S. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor (Kazakhstan)

Rejep O'zyurek – Doctor of Psychological Sciences, Professor (Turkey)

Wookyu Cha – President of the National University of Education, Korea (South Korea)

Polonnikov A.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor (Belarus)

Mizayeva F. O. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Baybayeva M.X. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Muxsiyeva A.T. – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor

Aliyev B. – Doctor of philosophy, professor

Gafurov D. O. – Doctor of Philosophy (PhD)

Shomurodov R.T. – Candidate of Economic Sciences (PhD), Associate Professor

Mirzayeva F.O. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Jalilova S.X. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Bafayev M.M. – Doctor of Philosophy in Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Usmonova D.I. – Associate Professor, Samarkand Institute of Economics and Service

Saifnazarov I. – Doctor of philosophy, professor

Nematov Sh.E. – Candidate of Pedagogical Sciences (PhD)

Tillashayxova X.A. – Candidate of Psychological Sciences (PhD), Associate Professor

Yuldasheva F.I. – Doctor of Philosophy in Pedagogical Sciences (PhD), Associate Professor

Doniyorov S. M. – Editor-in-Chief of the Editorial Board of the newspapers "Yangi Uzbekiston" and "Pravda Vostoka", Honored Journalist of the Republic of Uzbekistan, Candidate of Philological Sciences (PhD)

Yuldasheva D.B. – Doctor of Philosophy (PhD) in Philological Sciences, Associate Professor

Tangriyev A.T. – is a professor of Tashkent State University of Economics

Ashurov R. R. – doctor of philosophy (PhD) in psychology

Panjiyev M. A. – First Deputy Head of the Department of Preschool and School Education of the Kashkadarya Region

Khudaiberganov N. A. – Senior Researcher of the Department of Natural Sciences of the Khorezm Mamun

Academy, Doctor of Philosophy (PhD) in Biological Sciences

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiya komissiyasining quyidagi qarorlariga asosan pedagogika va psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiyalaridagi asosiy ilmiy natijalarni chop etish uchun milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan:

Pedagogika fanlari bo'yicha: OAK Kengashi tavsiyasi (26.08.2024-y., №11-05-4381/01) asosida:

- Ekspert kengashi (29.10.2024-y., №10)
- Rayosat qarori (31.10.2024-y., №363/5)

Psixologiya fanlari bo'yicha: Toshkent davlat pedagogika universiteti murojaatiga asosan OAK tavsiyasi (24.04.2025-y., №11-05-2566/01):

- Ekspert kengashi (25.05.2025-y., №10)
- Rayosat qarori (08.05.2025-y., №370/5)

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali

26.09.2023-yildan

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **№C-5669363** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: **№136361**

MUNDARIJA

Konvergent tahririyat mas'uliyati: Yangi O'zbekistonni barpo etish jarayonini yoritish tendensiyalari	16
Doniyorov Salim Musurmonovich	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy bilimlarini shakllantirish.....	23
Nazarov Odil Omanqulovich	
"Uzluksiz ma'naviy tarbiya konsepsiyasi"da ijtimoiy-pedagogik hamkorlikning o'rni	27
Abirova Umida Nazarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda uchraydigan nutq nuqsonlarini oldini olish va uning ahamiyati	30
Akramov Dostonbek Ikromjon o'g'li	
Pedagogik jarayonda axloqiy qarashlarni shakllantirish usul va vositalari	34
Xudoykulova Shaxlo Mamaniyozovna	
Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachilarining ijodkorligini rivojlantirishda ta'limiy o'yinlarning ahamiyati	38
Salimova Dilmira Farxodovna	
Aholining iqtisodiy axborot savodxonligini oshirishdagi muammo va kamchiliklar	41
Rajabov Asliddin Xolmirzayevich	
Favqulodda vaziyatlar yo'nalishi ta'limida muloqotning ahamiyati.....	44
Boltayev Baxtiyor Yunusovich	
Biologiya ta'limi va raqamli texnologiyalar	48
E. Po'latova	
Boshlang'ich ta'limga tayyorlov guruhi bolalarini kasbga yo'naltirishda stem yondashuvining ahamiyati ...	51
Egamova Ravshanoy Surobjonovna	
O'zbekiston TIMSS natijalarini qanday yaxshilashi mumkin?	
Innovatsion ta'lim yondashuvlari va samarali strategiyalar.....	55
G'ayniddinov Shayxislom Tolibjon o'g'li	
Nutq kamchiliklarini bartaraf etishda mutaxassislar hamkorligi	60
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Developing Student's Critical Skills Through Technology-Enhanced English Lessons	63
Mavlonova Dildora Shuxrat qizi	
Bahrom Ro'zimuhammad she'rlarini o'qitishda integratsiya usulidan foydalanish	67
Nomozova Dilobar Suyun qizi	
Aksiologik yondashuvlar asosida bo'lajak pedagoglarda altruizm ko'nikmalarini shakllantirish: bosqichlar va tamoyillar	72
Norboyeva Moxigul Shavkat qizi	
3D Modeling of Virtual Chemical Laboratories	75
Qayumov Jamshid Ma'rufjon o'g'li	
Fostering Metacognitive Skills in Efl Learners Through Ai-Supported Instruction: a Review of Recent Literature	80
Ruzieva Maftuna	
Onlayn va gibril ta'lim sharoitida mashinasozlik texnologiyasi faniga qiziqishni oshirishning nazariy asoslari.....	85
Sarimsakova Soxibaxon Raxmonjanovna	
Loyihalashtirilgan integral darslar samaradorligi (9-sinflar uchun "Metallar va ularning umumiy xususiyatlari" mavzusida)	88
Sharipova Hakima Shavkatovna	
Metacognition and Self-Regulated Learning	92
Turayeva Nazira Ibragimovna	
Методические возможности совершенствования обучения научной письменной речи на основе коммуникативно-деятельностного подхода	95
Меденцева Наталья Петровна	
Transformatsion jarayonlarda tibbiyot oliy ta'lim muassasalari raqobatbardoshligini oshirish strategiyalari	100
Jonibekov Jasur Jonibekovich	

O'zbek milliy musiqasi: boy madaniyat va san'atning ajralmas qismi.....	105
Rustamova Maxsuma Farxodbek qizi	
Sharq va G'arbda tibbiyot fanlarining yaratilishi tarixi.....	108
Bakayev Najmiddin	
Didaktik o'yinlar bola faoliyatining asosiy vositasi sifatida.....	112
Egamova Madina Qobil qizi	
Tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalarining konvergent-kreativ tafakkurini takomillashtirishning didaktik asoslari.....	116
Egamova Shukriya Amanovna	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarida universal ta'lim faoliyatlari orqali tarbiyaviy maqsadlarga erishish imkoniyatlari	119
G'aybullayeva Nafisaxon Nosirjon qizi	
Matematika o'qitishning klassik metodlaridan zamonaviy usullarga o'tish	124
G'ofurov Jamoliddin Xusniddinovich	
Jahon miqyosida maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	128
Hoshimova Dilnoza Boymirzoyevna, Mahmudova Zulfiya Homidovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning prognostik kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari.....	131
Ikromova Munisa Sheraliyevna	
Bo'lajak muhandislarni kasbiy tayyorgarligini grafik ma'lumotlar asosida oshirishning didaktik asoslari	134
Jumanazarova Zuhra Qosimjonovna	
Sport va jismoniy tarbiya pedagogikasida innovatsion metodlar	138
Jumanova Iroda Shokirjon qizi	
Boshlang'ich sinf o'quvchilarining mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirish	141
Jumayeva Sarvinov Ilhombekovna	
Talabalarda nutqiy tarkibiy tuzilmalarni shakllantirish texnologiyasi	145
Kiyamova Maxbuba Sultanovna	
Innovatsion yondoshuv asosida boshlang'ich sinf o'quvchilarining fikrlash qobiliyatini rivojlantirishning amaliy jihatlarini	148
Mamadiyev Jamol	
Ingliz tili matnlarini o'rganishda 6-sinf o'quvchilarining grammatik kompetensiyasini oshirish va tatbiq qilishning samarali usullari.....	152
Sharipova Firuza Mehriddinovna	
Kar va zaif eshituvchi yuqori sinf o'quvchilarining axborot kompetensiyasini rivojlantirish modeli	155
Tursunov Hojiakbar Hamidullo o'g'li	
Maktabgacha ta'limda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim – pedagogik muammo sifatida.....	159
Xallovkova Maksudaxon Ergashevna	
Altruistik xulq-atvorning shaxsiy va ijtimoiy determinantlari.....	162
Xatamova Ferangiz Ibodulloevna	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirishning xorijiy va milliy tajribasi	166
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	
Refleksiv yondashuvning ta'lim jarayonidagi o'rni va afzalliklari.....	170
Yodgorova Gulrux Farhodovna	
Совершенство методики формирования компетентности будущих студентов-искусствоведов в условиях цифрового образования.....	174
Юлдашев Эргаш Сабинович	
O'z-o'zini rivojlantirish tushunchasi va uning pedagogik mohiyati.....	177
Kudenov Temurbek Maxsetbaevich	
Boshlang'ich sinf o'qish darslarida hikoya janrini o'qitishda zamonaviy texnologiyalardan foydalanish dolzarb muammo sifatida	180
Ergasheva Shoxida Nurmuxammadovna	
Ingliz tili darslarini interaktiv tashkil etishda raqamli ta'lim vositalarining o'rni va metodik yondashuvlar	185
Raxmatullayeva Barno Baxtiyor qizi	
The Effectiveness of Using Podcasts to Enhance Listening Comprehension and Vocabulary Acquisition in Secondary School English Classes	189
Meliboyev Zuxriddin Isroil ugli	

O'zbekiston tarixi darslarida pedagogik improvizatsiyani texnologiyalashtirish va raqamlashtirish imkoniyatlari	192
Ergasheva Muhayyoxon G'anijonovna	
Tasviriy faoliyat vositasida maktabgacha yoshdagi bolalarning badiiy-ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirishning samaradorligi.....	196
Arslanova Umidaxon Komiljon qizi	
Baxtli pedagoglar sirlari yoki kasbdagi subyektiv farovonlik	201
Adilova Zulfiya Djavdatovna	
Ayollarning siyosiy faolligini oshirishda gender kvotalarining o'rni	204
Abdukaxorova O'g'iloy Isroiljon qizi	
The Content of Developing Students' Communicative Culture Through a Bilingual Approach	207
Abdukhaliyeva Feruzakhon Ulugbek kizi	
Maktabgacha yoshdagi nutqida kamchiligi bo'lgan bolalar so'zlashuv nutqini shakllantirishda o'yin texnologiyalaridan foydalanish ahamiyati.....	210
Abdullayeva Ugiloy Djurayevna	
Chet tili intellektual va kasbiy rivojlanish kaliti	214
Aripova Sayida Abdullaxatovna	
Raqamli etiket: zamonaviy ta'limda yangi madaniyat talabi	217
Rasuljon Atamuratov	
Raqamli xiyonat: zamonaviy munosabatlar va sodiqlik inqirozi.....	221
Azizova Shodiya Utkur qizi	
Badiiy tarjimada leksik birliklarning lingvomadaniy aspektlari	224
Mardiyeva Maxbuba Shavkatovna	
O'quvchilarda funksional savodxonlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturiy platformani pedagogik loyihalash.....	228
Obloqulov Sulaymon Maxmayusuf o'g'li	
Kurashchilar orasida jarohatlarning oldini olish: reabilitatsiya va profilaktik uslublar	232
Ochilova Sarvinoz Salim qizi	
Xalq og'zaki ijodi vositasida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini o'quvchilarning o'qish savodxonligini rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik-psixologik jihatlari	236
Oxunova Nozimaxon Mirzag'ulom qizi	
Loyiha asosidagi o'qitish orqali yoshlarda liderlik qobiliyatini rivojlantirish usullari.....	239
Risvayeva Charos Zaydilla qizi	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga ingliz tilini o'yinlar vositasida o'rgatishga qaratilgan mashq va topshiriqlarning samaradorligi	242
Toshniyozova Dildora, Meliyeva Nargizaxon	
Bo'lajak o'qituvchilarni tarixiy va ma'naviy ideallarga aksiologik munosabatini rivojlantirish modeli	245
Tursunova Dilnoza Adhamjon qizi	
Shaxs rivojlanishida pedagogika va psixologiyaning o'rni	248
Umirova Guldon Jamoliddin qizi	
Toshkent shahri havosi ifloslanishining sabablari va oldini olish choralari	251
Ungalov Akmal Navruzovich	
Sun'iy intellekt asosida tuzilgan interaktiv platformalar va ulardan foydalanuvchi tajribasi	254
Xabirova Zulfiya Anvarbekovna	
Talabalar ijtimoiy faollik indeksini rivojlantirishda tyutorlik faoliyatining o'rni va ahamiyati	257
Xamrakulov Jasurbek Muxammadjon o'g'li	
Hozirgi davr pedagogikasida sharqona ta'limning ahamiyati.....	260
Yuldasheva Mastura Islamovna	
Пословицы и поговорки как отражение картины мира	263
Алламбергенова Шахноза Садатдиновна	
Raqamlashtirish sharoitida talabalarning mustaqil ta'lim olish kompetensiyasini rivojlantirishda mustaqil ta'limning o'rni	268
Abdumannopov Muhammadsahib Muhammadyusuf o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy-kreativ kompetensiyalarini rivojlantirishning o'ziga xos xususiyatlar.....	272
Khadicha Mukhamadiyeva Karomatovna	

Zamonaviy didaktik yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarning analitik va ijodiy ko'nikmalarini rivojlantirish.....	277
Mo'minova Gulhayo Turg'unboy qizi	
Kompetensiyaviy yondashuv asosida bo'lajak o'qituvchilarni tyutorlik faoliyatiga tayyorlashning pedagogik shart-sharoitlari	280
O'rinova Nilufar Muhammadovna	
Aholi o'rtasida yoshlarning pedagogik intervensiyalar orqali ilmiy faolligini oshirish va sog'lom turmush tarzini shakllantirish metodikasi.....	286
Raximov Xasanboy Kamoliddin o'g'li	
Buyuk ipak yo'li – yangi geosiyosiy va iqtisodiy aloqalarning tarixiy asosi sifatida.....	290
Tugalova Madina Erkin qizi	
Ilk maktabgacha yoshdagi bolalarda sensor tarbiya.....	293
Umarova Muyassarxon A'zamjonovna	
Rus tilida o'qish ko'nikmalarini rivojlantirishning nazariy-metodik asoslari	297
Xanova Dilrabo	
Didactic Possibilities of Teaching English in Primary Schools Based on 3D Interactive Technologies	303
Kholiqova Lutfiya Umurzoqovna	
Raqamli dasturiy vositalari asosida organik kimyo fanini o'qitish jarayonlarini loyihalashtirish modeli	306
Ametova Guljamila Elbrusovna	
Talabalarda informatsion-analitik kompetentlikni rivojlantirishning amaliy asoslarini takomillashtirish	310
Baydjanov Bekzod Xaitboyevich	
Aksiologik yondashuv asosida o'quv mashg'ulotlarini tashkil etishning til o'rganish jarayonidagi ahamiyati.....	314
Choriyeva Feruza Amrullayevna	
Ibrayim Yusupovning "Saksovu" she'rini o'qitish metodikasi	317
Darmonov Allayar Abdilxaq uli	
Innovatsion ta'lim sharoitida talabalarning madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirish metodikasi....	320
Ergasheva Anbar Shaymardan qizi	
Oiladagi zo'ravonlik: sabablari, oqibatlar va psixologik yondashuvlar	324
Jo'rayeva Kaniza Akbarali qizi	
Darsda talabalar nutqiy qobiliyatini shakllantirish masalalari.....	329
Kamoliddinova Maftuna Xusniddin qizi	
Nodavlat ta'lim tashkilotlari o'quvchilarida kreativlikni shakllantirishni boshqarish	334
Nasriddinov Xasan Baxtiyor o'g'li	
Nutq nuqsoniga ega bolalarni maktabga tayyorlashda psixologik aspektlar va pedagogik yondashuvlar ...	339
Normatova Maftuna Kengash qizi, Kamolova Gulshoda Jobir qizi	
Talabalarni ma'naviy tarbiyalash diagnostikasining psixologik va pedagogik manbalardagi talqini	346
Saotmuratova Zebo Yuldash qizi	
OTM talabalarning tanqidiy fikrlashini rivojlantirishning tashkiliy va pedagogik shart-sharoitlari.....	350
Tokumbetova Mexribonu Shavkat qizi	
Ma'naviy yetuklik sari: jadid adabiyotining o'rni.....	356
Abdullayev Ro'zimuxammad Akramjon o'g'li	
Nemis tilida derivatsion leksik birliklarning o'qitishning lingvodidaktik asoslari	361
Abduraxmanov Sirojiddin Muminkulovich	
Bo'lajak o'qituvchilarda baholash madaniyatini shakllantirish: adolatli, obyektiv va motivatsiyalovchi baholashga tayyorlash	365
Boymirzayev Farxodjon Raxmatjon o'g'li	
Maktab ta'limida ko'paytirishning qulay usullari.....	371
Ergasheva Shahlo Shoabdullo qizi	
Sensor integratsiya buzilishlari bolaning nutq, harakat va hissiy rivojlanishiga ta'siri	375
Isayeva Mushtariy Alisher qizi	
Inson jamiyatdagi ish faoliyatida va psixologiyasida sportning o'rni.....	378
Isoqov Nuriddin Halim o'g'li	
Bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini integrativ o'qitishga metodik tayyorgarligini takomillashtirish	382
Jo'rayeva Nargiza Jamolidinovna	
Обучение дошкольников иностранному языку в различных видах неречевой деятельности	386
Марасулова Доно Нигматуллаевна	

Til o'rgatishda matnning didaktik va kommunikativ ahamiyati	389
Ungarbayeva Ayman Davletbayevna	
Munavvarqori Abdurashidxonov – jadidchilik harakatining ma'rifatparvar yo'lboshchisi	393
Xasanboyeva Ruxshona Nurmatjon qizi	
Dars jarayonida o'quvchilarning tanqidiy fikrlashini shakllantirish	396
Yulchiyeva Shoxsanam	
Особенности использования современных педагогических технологий в преподавании естественных наук в общеобразовательной школе	399
Мажидова Мадина Фархадовна, Мажидов Шерзод Фархадович	
Повышение информационной грамотности и формирование информационной культуры студентов в среде дистанционного обучения.....	403
Р. К. Аюезова	
Воздействие медиа в контексте социального формирования личности.....	407
Хайдарова Гулинур Нурбек кизи	
Теоретические основы развития интеллектуальных способностей студентов	411
Чинкулова Гулмехра Бахроновна	
O'qituvchining o'z darsini tahlil qilishi: tajriba va amaliyot	417
Djuraboyev Maqsudbek Karimbek o'g'li	
Innovatsion yondashuv asosida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarini rivojlantirishda ma'naviy-axloqiy tadbirlarning o'rni	423
G'aybullayeva Sabohat Ulug'bek qizi, Karshiyev Jaxongir Abdirayimovich	
Bo'lajak boshlang'ich ta'lim o'qituvchilarining adabiy kompetensiyalarini rivojlantirishda matn ustida ishlashning ahamiyati.....	426
Islomova Xafiza Azamatovna	
O'quvchilarda estetik qobiliyatlarni shakllantirishda xalq og'zaki ijodining tarbiyaviy-metodik salohiyati	430
Kaxarova Gulnora Sa'dullayevna	
Boshqaruv kompetentligi tushunchasining pedagogik psixologik va menejment sohalaridagi ilmiy asoslari va evolyutsiyasi.....	434
Mamatqulova Kimyoxon Abdujalilovna	
Muhandislik ta'limida zamonaviy kompyuter grafikasi vositalari yordamida talabalarning konstruktorlik faoliyatini rivojlantirish.....	438
Muxitdinov Abdurahob Abduvalievich	
Turizm sohasiga oid terminlarni o'qitishda axborot texnologiyasi orqali takomillashtirish	442
Nishanova Hafiza Vafogulovna	
Ilmiy maqola yozish kompetensiyasini rivojlantirishda statistik metodlarni integratsiyalashning ta'limiy samaradorligi	446
Rahimova Indira Quddat qizi	
Sotsiologiyatning asosiy tushunchalari va konsepsiyalari	451
Rustamova Mohimbonu Maxammadjon qizi	
Pedagogik mahoratni baholashda O'zbekiston va Kanada tajribasining qiyosiy tahlili	455
Tursinova Zoxida Sharabidinovna	
Basketbolning insonning jismoniy va kognitiv rivojlanishiga ta'siri: ilmiy tahlil.....	463
Umarjanov Alimardon Alisher o'g'li	
Talaba qizlar psixik salomatligi xususiyati deviant xulq-atvorni keltirib chiqaruvchi omil sifatida.....	466
Xasanova Mashxura Abduvalievna	
Ta'lim jarayonida o'yinlardan samarali foydalanish texnologiyasi.....	471
Ortiqova Yulduz Akram qizi	
Innovatsion ta'lim muhitida bo'lajak boshlang'ich sinf o'qituvchilarining kasbiy-pedagogik mahoratini teatr pedagogikasi vositalari orqali rivojlantirish	475
Xudoyberganova Matluba Qulsoxatovna	

SOTSIOLINGVISTIKANING ASOSIY TUSHUNCHALARI VA KONSEPSIYALARI

Rustamova Mohimbonu Maxammadjon qizi
Webster universiteti magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqola sotsiolingvistika fanining asosiy tushunchalari va kontsepsiyalarini zamonaviy nazariy yondashuvlar asosida tahlil qiladi. Maqola nazariy-tahliliy metodga asoslangan bo'lib, G'arb va sobiq Sovet olimlari – William Labov, Joshua Fishman, Orlov, Barannikova va Gaukhmanlarning sotsiolingvistikaga qo'shgan hisssasi o'rganiladi. Asosiy tushunchalar – til identiteti, kod almashtirish, diglossiya, til domenlari va stilistik tabaqalanish – zamonaviy kontekstda tahlil qilinib, ularning O'zbekiston jamiyatidagi dolzarbligi yoritiladi.

Kalit so'zlar: sotsiolingvistika, til siyosati, kod almashtirish, til domenlari, diglossiya, til identiteti, stilistik tabaqalanish, Labov, Fishman, O'zbekiston, ko'p tillilik, funksional yondashuv, jamiyat va til, variativ lingvistika.

Abstract: This article analyzes the key concepts and theories of sociolinguistics through the lens of contemporary theoretical approaches. Based on a theoretical-analytical method, the study examines the contributions of both Western and post-Soviet scholars – William Labov, Joshua Fishman, Orlov, Barannikova, and Gaukhman – to the field of sociolinguistics. Core concepts such as language identity, code-switching, diglossia, language domains, and stylistic stratification are explored in a modern context, highlighting their relevance to the society of Uzbekistan.

Key words: sociolinguistics, language policy, code-switching, language domains, diglossia, language identity, stylistic stratification, Labov, Fishman, Uzbekistan, multilingualism, functional approach, society and language, variational linguistics.

Аннотация: Данная статья анализирует основные понятия и концепции социолингвистики с позиций современных теоретических подходов. Работа основана на теоретико-аналитическом методе и рассматривает вклад западных и постсоветских учёных – Уильяма Лабова, Джошуа Фишмана, Орлова, Баранниковой и Гаухмана – в развитие социолингвистики. Основные понятия – языковая идентичность, переключение кодов, диглоссия, языковые домены и стилистическая стратификация – рассматриваются в современном контексте с освещением их актуальности для общества Узбекистана.

Ключевые слова: социолингвистика, языковая политика, переключение кодов, языковые домены, диглоссия, языковая идентичность, стилистическая стратификация, Лабов, Фишман, Узбекистан, многоязычие, функциональный подход, общество и язык, вариативная лингвистика.

KIRISH

Sotsiolingvistika – bu tilshunoslik va sotsiologiya fanlarining kesishgan nuqtasida shakllangan va rivojlangan ilmiy yo'nalish bo'lib, til va jamiyat o'rtasidagi asosiy, biroq murakkab bo'lgan munosabatlarni o'rganadi. Sotsiolingvistika sohasi tilni faqat grammatik tizim yoki uni to'g'ri qo'llash obyekti sifatida emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida tadqiq etadi. Bu yondashuvga ko'ra, til jamiyatdagi turli guruhlar o'rtasidagi ijtimoiy munosabatlarning ajralmas qismi hisoblanadi. Sotsiolingvistik yondashuvlar, ayniqsa, ko'p tillilik, til siyosati, kod almashtirish, stilistik tabaqalanish va diglossiya kabi hodisalarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

XX asrning ikkinchi yarmida G'arb va Sovet olimlari tomonidan sotsiolingvistika mustaqil fan sifatida shakllandi. G'arbda William Labov til o'zgarishlarini ijtimoiy toifalar, xususan sinf, yosh va jins bilan bog'lab, empirik tadqiqotlar olib bordi va variativ lingvistika asoschilaridan biri sifatida tanildi. Joshua Fishman esa tillarning jamiyatdagi funksional taqsimotini domenlar (uy, ish, maktab va h.k.) asosida o'rgandi hamda kod almashtirish va diglossiya tushunchalarini nazariy jihatdan asoslab berdi.

Sovet olimlari orasida Orlov (1969) stilistik differensiallashuvga – ya'ni tilning rasmiy, yarim rasmiy va norasmiy kontekstlardagi ishlatilishiga – e'tibor qaratgan. Barannikova (1970) til siyosati va rejalashtirish bilan bog'liq sotsiolingvistik muammolarni o'rgangan. Gaukhman (1972) esa tilni sotsial hodisa sifatida talqin qilib,

uni ijtimoiy institutlar bilan bog'liq holda tahlil qilgan. Bu yondashuvlar til va jamiyat o'rtasidagi uzviy aloqani ilmiy asosda tushunishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Sotsiolingvistika tilshunoslik va sotsiologiya fanlari chorrahasida shakllangan, tilning ijtimoiy muhitdagi roli va funksiyalarini o'rganadigan fan sohasidir. Bu yo'nalish XX asrning ikkinchi yarmida mustaqil ilmiy sohaga aylangan bo'lib, uning nazariy asoslari bir qator G'arb va sobiq Sovet olimlarining izlanishlari orqali shakllangan. Asosiy e'tibor til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirga, tilning ijtimoiy qatlamlar, hududlar va funksional domenlar doirasida qanday ishlatilishiga qaratiladi.

Sotsiolingvistik tahlilning asosiy tushunchalaridan biri bu til identitetidir. U tilning individual va guruh darajasida ijtimoiy o'zlikni ifodalash vositasi sifatida qanday xizmat qilishini o'rganadi. William Labov (1972) o'zining klassik ishlari orqali til o'zgarishlarini ijtimoiy omillar bilan bog'lagan holda tahlil qilib, "variativ lingvistika" atamasini ilmiy muomalaga kiritdi. Uning fikricha, til o'zgarishi tasodifiy emas, balki sinf, yosh, jinsi va irq kabi ijtimoiy omillar bilan chambarchas bog'liq.

Kod almashtirish (code-switching) ham sotsiolingvistikaning muhim kategoriyalaridan biridir. Bu tushuncha bir nutq jarayonida yoki turli ijtimoiy vaziyatlarda ikki va undan ortiq tillarni navbatma-navbat qo'llashni anglatadi. Joshua Fishman (1972) bu hodisani til domenlari bilan bog'lab, tillarning uy, maktab, ibodatxona, ish joyi kabi sohalarida qanday taqsimlanishini o'rgangan. U til funksiyalarining domenlar bo'yicha differensial taqsimlanishi jamiyatda ko'p tillilikni boshqarish vositasi ekanligini ta'kidlagan. Diglossiya – Fishman tomonidan chuqur ishlab chiqilgan yana bir muhim tushuncha bo'lib, bu jamiyatda ikki xil til shakli yoki variantining (odatda biri yuqori, biri past maqomli) birgalikda mavjud bo'lish holatini anglatadi. Diglossiya sharoitida bir til rasmiy muomala, ta'lim va hujjatlarda ishlatilsa, ikkinchisi og'zaki, norasmiy muhitda qo'llaniladi. Ushbu holat sotsiolingvistik qarama-qarshiliklarni ham aks ettiradi.

Stilistik tabaqalanish (stylistic stratification) tushunchasi esa tilning kontekstga bog'liq holda qanday o'zgarishini ifodalaydi. Orlov (1969) bu hodisani rasmiy, yarim rasmiy va norasmiy uslublarning qo'llanilishiga qarab tasniflagan. Ushbu yondashuv tilning konversatsion, byurokratik yoki intim kontekstlarda qanday o'zgarishini ko'rsatadi. Bu esa kommunikativ strategiyalar va til tanlash jarayonining sotsial omillar bilan bog'liqligini tasdiqlaydi. Barannikova (1970) va Gaukhman (1972) sotsiolingvistikani til siyosati va rejalashtirish bilan bog'lab o'rgangan. Ularning tadqiqotlari sotsiolingvistikaning faqatgina deskriptiv emas, balki normativ va amaliy yo'nalishlarini ham yoritadi. Ular til va ijtimoiy institutlar – ta'lim, davlat boshqaruvi, OAV – o'rtasidagi o'zaro ta'sirni tahlil qilish orqali sotsiolingvistikaning siyosiy-davlat ahamiyatini ko'rsatganlar.

Shuningdek, zamonaviy adabiyotlarda sotsiolingvistikaga funksional yondashuv kuchayib bormoqda. Top Hat (n.d.) va Teachers of Tomorrow (2024) kabi manbalarda til o'rganish jarayonida tilning kommunikativ, identifikatsion va sotsiokultural vazifalari keng yoritilgan. Bu esa sotsiolingvistikani nafaqat empirik, balki didaktik va amaliy nuqtayi nazardan ham chuqur tadqiq etishga imkon beradi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Ushbu tadqiqot sotsiolingvistika fanining asosiy tushunchalari va konsepsiyalarini nazariy-analitik yondashuv asosida o'rganishga qaratilgan bo'lib, u ikki asosiy bosqichda amalga oshirildi. Birinchi bosqichda mazkur yo'nalishdagi yetakchi g'arbiy va post-sovet olimlarining sotsiolingvistikaga oid asosiy ilmiy ishlari chuqur tahlil qilindi. Jumladan, William Labovning "Sociolinguistic Patterns" asarida til o'zgarishlari va ularning ijtimoiy omillar bilan bog'liqligi empirik dalillar asosida ko'rsatib berilgan bo'lsa, Joshua Fishmanning "Domains and the Relationship Between Micro- and Macro-Sociolinguistics" nomli tadqiqotida kod almashtirish, til domenlari va diglossiya kabi tushunchalar nazariy asosda izohlangan. Orlov, Barannikova va Gaukhmanlarning sotsiolingvistikaga oid asarlari orqali stilistik tabaqalanish, til siyosati va tilni sotsial hodisa sifatida talqin qilish masalalari yoritib berilgan. Har bir nazariy tushuncha izchil tarzda konseptual tahlil qilinib, ularning bir-biri bilan aloqasi aniqlashtirildi.

Ikkinchi bosqichda esa mazkur nazariy yondashuvlar zamonaviy O'zbekiston ijtimoiy-til muhitiga nisbatan qiyosiy tahlil qilindi. Fishmanning kod almashtirish modeli rus, o'zbek va ingliz tillarining kundalik hayotdagi parallel qo'llanilishi misolida amaliy tahlil qilindi. Labovning fonologik variatsiya va stilistik tafovut haqidagi qarashlari Toshkent, Samarqand va boshqa yirik shaharlardagi aholi nutqidagi sotsiolaviy farqlarni tushuntirish uchun moslashtirildi. Orlovning stilistik tabaqalanish nazariyasi O'zbekistondagi ommaviy axborot vositalari, siyosiy muloqot va ta'lim tizimida kuzatiladigan til uslublarni tahlil qilishda qo'llanildi. Barannikovaning til siyosati va rejalashtirishga oid yondashuvi rasmiy til va mintaqaviy tillar o'rtasidagi muammolarni yoritishda asosiy tahliliy vosita sifatida baholandi. Gaukhman tomonidan ilgari surilgan "tilni ijtimoiy hodisa sifatida talqin qilish" konsepsiyasi esa ushbu tadqiqotning umumiy metodologik negizini tashkil etdi. Bu konsepsiyaga ko'ra, til faqat

kommunikativ vosita emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy institutlar, guruhlar va identitet shakllanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan murakkab ijtimoiy hodisadir.

Tadqiqot davomida nazariy asoslar bilan amaliy holatlarning solishtirilishi orqali sotsiolingvistik konsepsiyalarning real jamiyat kontekstida qanday ishlashi ko'rsatib berildi. Bu yondashuv nafaqat mavjud tushunchalarni sharhlash bilan cheklanmay, balki ularning O'zbekiston sharoitida amaliy qo'llanilishi, muammolarni izohlashdagi roli va yondashuvlararo farqlarning aniqlanishiga xizmat qildi. Shunday qilib, tadqiqot metodologiyasi sotsiolingvistikaning xalqaro nazariy tajribasini O'zbekistonning mahalliy til muhitiga tatbiq qilishga yo'naltirildi va ushbu bog'liqlik asosida tahliliy xulosalar ishlab chiqildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

otsiolingvistik nazariyalar til va jamiyat o'rtasidagi murakkab munosabatlarni turli nazariy yondashuvlar orqali yoritadi. William Labov sotsiolingvistika fanining asoschilaridan biri bo'lib, til o'zgarishlarini ijtimoiy strukturalar bilan bog'liq holda empirik tarzda o'rgangan. U o'zining klassik tadqiqotlarida, xususan Sociolinguistic Patterns asarida, talaffuzdagi [r] tovushining mavjudligi yoki yo'qligini ijtimoiy sinf, irq, yosh va jins kabi omillar bilan bog'lab tahlil qilgan. Labov Nyu-Yorkdagi do'kon sotuvchilari o'rtasida olib borgan tadqiqotida yuqori sinf vakillarining [r] tovushini to'liq talaffuz qilishga moyil bo'lishini aniqlagan, bu esa til orqali ijtimoiy maqom ifodalanishini ko'rsatadi. Uning yondashuvi "variativ lingvistika" deb ataladigan ilmiy sohaga asos solgan bo'lib, bu yondashuv til o'zgarishini tizimli va ijtimoiy omillarga asoslangan hodisa sifatida talqin etadi. Bugungi kunda ham bu model turli jamiyatlarda til tafovutlarini tahlil qilishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qilmoqda. Ayniqsa, O'zbekiston kabi ijtimoiy jihatdan tabaqalanayotgan jamiyatlarda, mintaqaviy va qatlamlararo fonetik, leksik va sintaktik farqlarni tushuntirishda Labov modeli dolzarbdir.

Joshua Fishman sotsiolingvistika sohasida kod almashtirish, diglossiya va domenlar nazariyasini ishlab chiqqan yetakchi olimlardan biri sanaladi. U tillarning ijtimoiy kontekstlarga qarab foydalanilishini "til domenlari" tushunchasi orqali izohlaydi. Masalan, odamlar uyda bir til, ish joyida boshqasini, ibodatxonada esa uchinchisini qo'llashadi. Bu domenlarga ko'ra tillar o'zaro taqsimlanadi va shunga mos ravishda kod almashtirish hodisasi yuzaga keladi. Fishman bu jarayonni mikro- va makrosotsiologik yondashuvlar birlashmasi sifatida tahlil qiladi. O'zbekiston sharoitida o'zbek, rus va ingliz tillarining turli ijtimoiy va funksional kontekstlarda navbatma-navbat ishlatilishi aynan Fishman modeli orqali tushuntiriladi. Jumladan, uy sharoitida o'zbek tili, oliy ta'limda rus yoki ingliz tillari, ommaviy axborot vositalarida esa aralash nutq holatlari keng tarqalgan.

Sovet maktabi vakili Orlov stilistik tabaqalanish masalasini sotsiolingvistik doirada chuqur tadqiq qilgan. U tilning rasmiy, norasmiy va yarim rasmiy uslublarini alohida stilistik qatlamlar sifatida tahlil qiladi va ularning jamiyatdagi ijtimoiy funksiyalar bilan qanday bog'liqligini ko'rsatadi. Har bir uslubiy qatlam muayyan kommunikativ vaziyatga mos tarzda shakllanadi. Masalan, siyosiy nutqlarda rasmiy til uslublari, ijtimoiy tarmoqlarda esa norasmiy va emotsional leksik birliklar ustunlik qiladi. O'zbekistonda bu stilistik farqlar ayniqsa ta'lim, OAV va siyosiy muloqot kontekstlarida yaqqol ko'zga tashlanadi. Orlovning qarashlari orqali tilning funksional registrlari va ularning ijtimoiy sharoitlar bilan bog'liqligi aniq tushuntiriladi.

Barannikova sotsiolingvistikani til siyosati va til rejalashtirish bilan bog'liq muammolar orqali o'rgangan. U davlat tili, etnik tillar, standartlashtirish siyosati, rasmiy va norasmiy til shakllari o'rtasidagi munosabatlarni Sovet davri kontekstida tahlil qilgan. Gaukhman esa tilni ijtimoiy hodisa sifatida ko'rib, uni ta'lim, siyosat va huquq kabi ijtimoiy institutlar bilan uzviy aloqada tahlil qilgan. Uning yondashuvi tilni faqat kommunikativ vosita sifatida emas, balki jamiyatdagi ijtimoiy tizimlar bilan o'zaro ta'sirda bo'lgan murakkab mexanizm sifatida talqin qilishga asoslanadi. O'zbekiston kontekstida bu yondashuvlar, ayniqsa ko'p tillilik, rasmiy til maqomi, mahalliy tillarning huquqiy holati, va mintaqaviy tafovutlar nuqtayi nazaridan muhim nazariy asosni yaratadi.

Shunday qilib, sotsiolingvistik yondashuvlar tilning nafaqat lingvistik, balki ijtimoiy, siyosiy va institutsional jihatlarini ham qamrab oladi. Labov, Fishman, Orlov, Barannikova va Gaukhman kabi olimlar tomonidan ilgari surilgan nazariyalar zamonaviy O'zbekiston jamiyatidagi til hodisalarini chuqur va kompleks tarzda tahlil qilish imkonini beradi. Ularning ishlari sotsiolingvistikaning global tajribasini mahalliy til muhitiga tatbiq qilishda ishonchli metodologik va nazariy poydevor vazifasini bajaradi.

XULOSA

Sotsiolingvistika – tilshunoslik va jamiyatshunoslikning chorrahasida joylashgan ilmiy soha bo'lib, tilni faqat lingvistik tizim emas, balki ijtimoiy hodisa sifatida tahlil qiladi. Ushbu maqolada sotsiolingvistik kontseptsiyalarning – kod almashtirish, til domenlari, diglossiya, til identiteti va stilistik tabaqalanish kabi asosiy tushunchalarning nazariy asoslari tahlil qilindi. Labov, Fishman, Orlov, Barannikova va Gaukhman kabi yetakchi olimlarning yondashuvlari orqali til va jamiyat o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni chuqur anglash imkoniyati yaratildi.

William Labovning variativ lingvistika yondashuvi til o'zgarishlarini sinf, yosh, irq va jins kabi ijtimoiy omillar bilan bog'laydi. Uning empirik yondashuvi tilning jamiyatdagi maqom ko'rsatkichi sifatidagi rolini o'rganishda asosiy vosita hisoblanadi. Bu model O'zbekistonda turli ijtimoiy qatlamlar orasidagi fonologik va stilistik tafovutlarni aniqlashda qo'llanilishi mumkin.

Joshua Fishmanning domenlar va kod almashtirishga doir nazariyalari esa ko'p tilli jamiyatlarda tillarning funksional taqsimotini tahlil qilishda samaralidir. O'zbekistondagi rus, o'zbek va ingliz tillarining birgalikda qo'llanilishi Fishman modeli asosida izohlanadi va bu holat ta'lim, ommaviy axborot vositalari hamda rasmiy muomala sohalarida yaqqol ko'zga tashlanadi.

Orlovning stilistik tabaqalanish haqidagi qarashlari tilning rasmiy, norasmiy va yarim rasmiy shakllarda jamiyatda qanday ifodalanishini anglashga xizmat qiladi. Barannikova til siyosati, rejalashtirish va ko'p tillilik masalalariga e'tibor qaratgan. Uning yondashuvi O'zbekistondagi davlat tili maqomi va boshqa tillarning jamiyatdagi funksional rolini tushunishda nazariy asos yaratadi.

Gaukhman tilni ijtimoiy institutlar bilan uzviy bog'laydi va uni tarixiy-iqtisodiy sharoitlar kontekstida tahlil qilishni taklif etadi. Ushbu yondashuv tilni faqat aloqa vositasi sifatida emas, balki ijtimoiy tizimlarning ajralmas qismi sifatida ko'rishga imkon beradi.

Xulosa qilib aytganda, sotsiolingvistik nazariyalar O'zbekiston sharoitida til siyosati, ta'lim, ommaviy kommunikatsiya va ijtimoiy integratsiya masalalarini ilmiy asosda tahlil qilish uchun zaruriy vositadir. Labov, Fishman, Orlov, Barannikova va Gaukhman tomonidan ilgari surilgan nazariy yondashuvlar bugungi ko'p tillilik sharoitida dolzarbligini saqlab qolmoqda va zamonaviy tadqiqotlar uchun boy nazariy asos yaratmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Labov, W. (1972). Sociolinguistic Patterns. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
2. Fishman, J. A. (1972). Domains and the Relationship Between Micro- and Macro-Sociolinguistics. In Sociolinguistics: Selected Readings. London: Penguin Books.
3. Orlov, A. A. (1969). Sotsiolingvistika: Til va jamiyat o'rtasidagi munosabatlar. Moskva.
4. Barannikova, S. P. (1970). Til siyosati va til rejalashtirish masalalari. Moskva: Nauka.
5. Gaukhman, L. A. (1972). Til ijtimoiy hodisa sifatida. Leningrad: Izdatelstvo LGU.

-
- 13.00.00 Pedagogika fanlari
 - 13.00.01 Pedagogika nazariyasi. Pedagogik ta'limotlar tarixi
 - 13.00.02 Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (sohalar bo'yicha)
 - 13.00.03 Maxsus pedagogika
 - 13.00.04 Jismoniy tarbiya va sport mashg'ulotlari nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.05 Kasb-hunar ta'limi nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.06 Elektron ta'lim nazariyasi va metodikasi (ta'lim sohaları va bosqichlari bo'yicha)
 - 13.00.07 Ta'limda menejment
 - 13.00.08 Maktabgacha ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi
 - 13.00.09 Ijtimoiy pedagogika
 - 07.00.00 Tarix fanlari
 - 19.00.00 Psixologiya fanlari
 - 01.00.00 Fizika-matematika fanlari
 - 02.00.00 Kimyo fanlari
 - 03.00.00 Biologiya fanlari
 - 09.00.00 Falsafa fanlari
 - 10.00.00 Filologiya fanlari
 - 11.00.00 Geografiya fanlari

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

Mas'ul muharrir: Ramzidin Ashurov

Ingliz tili muharriri: Murod Xoliyorov

Musahhih: Alibek Zokirov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2025. №7

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali 26.09.2023-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №C-5669363 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: № 136361.

Manzilimiz: Toshkent shahar, Yunusobod tumani
19-mavze, 17-uy.